

Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

Modrić, Mirna

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:911832>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

Mirna Modrić

**Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog
seksualnog ponašanja**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

Završni rad

Student/ica:

Mirna Modrić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Marina Nekić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mirna Modrić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. rujna 2024.

SADRŽAJ

<i>Sažetak</i>	1
<i>Abstract</i>	2
1. UVOD.....	3
1.1 Rizično seksualno ponašanje i njegove determinante	4
1.2. Spolne razlike vezane za rizično seksualno ponašanje.....	6
1.3. Obrazovne aspiracije	8
1.4. Odnos obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja	9
2. POLAZIŠTE I CILJ ISTRAŽIVANJA.....	10
3. PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	11
4. METODA	12
4.1. Sudionici	12
4.2. Mjerni instrumenti	12
4.3. Postupak.....	15
5. REZULTATI.....	15
5.1. Analitička strategija	15
5.2. Deskriptivni parametri	16
5.3. Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja	17
5.4. Spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju.....	18
6. RASPRAVA	19
6.1. Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja	19
6.2. Spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju.....	21
6.3. Ograničenja i implikacije.....	23
7. ZAKLJUČCI.....	24
8. LITERATURA	25
9. PRILOZI.....	31

Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

Sažetak

Seksualnost je multidimenzionalni konstrukt sastavljen od biološke, psihosocijalne, kulturalne kliničke i bihevioralne dimenzije. Bihevioralna dimenzija usmjerena je na seksualno ponašanje te pruža uvid u razloge, načine i oblike seksualnog ponašanja, uključujući i rizično seksualno ponašanje. Rezultati istraživanja koji su proučavali rizično seksualno ponašanje, definirali su različite zaštitne čimbenike koji pridonose prevenciji i smanjenju rizičnog seksualnog ponašanja čime se obrazovne aspiracije pokazale kao jednim od takvih faktora. Sukladno nalazima istraživanja, obrazovne aspiracije negativno su povezane s rizičnim seksualnim ponašanjem, a muškarci su iskazivali učestaliju tendenciju prakticiranja rizičnog seksualnog ponašanja. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja te utvrditi spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju. U istraživanju je sudjelovalo 203 sudionika. Istraživanje je provedeno putem *Google Forms* ankete, a sudionici su ispunjavali *Upitnik sociodemografskih podataka*, *Skalu obrazovnih aspiracija* i *Upitnik seksualnog rizika*. Analiza podataka je pokazala da nije utvrđena statistički značajna povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja. Utvrđena je statistički značajna razlika u namjeri za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima, pri čemu veću namjeru iskazuju muškarci, ali nije utvrđena statistički značajna razlika između muškaraca i žena u rizičnom seksualnom ponašanju, preuzimanju seksualnog rizika s neobaveznim partnerima, rizičnim seksualnim ponašanjima/djelima, impulzivnom seksualnom ponašanju te rizičnim analnim seksualnim ponašanjima/djelima.

Ključne riječi: obrazovne aspiracije, rizično seksualno ponašanje, spolne razlike

The connection between educational aspirations and risky sexual behavior

Abstract

Sexuality is a multidimensional construct comprised of biological, psychosocial, cultural, clinical, and behavioral dimensions. The behavioral dimension focuses on sexual behavior and provides insight into the reasons, ways, and forms of sexual behavior, including risky sexual behavior. Research results that have studied risky sexual behavior have identified various protective factors that contribute to the prevention and reduction of risky sexual behavior, with educational aspirations emerging as one of these factors. According to the research findings, educational aspirations are negatively correlated with risky sexual behavior, and men have shown a more frequent tendency to engage in risky sexual behavior. The aim of this study was to examine the relationship between educational aspirations and risky sexual behavior and to determine gender differences in risky sexual behavior. A total of 203 participants took part in the study. The research was conducted via *Google Forms* survey, and participants completed the *Sociodemographic Data Questionnaire*, the *Educational Aspirations Scale* and the *Sexual Risk Survey*. Data analysis showed that no statistically significant correlation was found between educational aspirations and risky sexual behavior. A statistically significant difference was found in the intention to engage in risky sexual behaviors, with men showing a higher intention, but no statistically significant difference was found between men and women in risky sexual behavior, taking sexual risks with casual partners, risky sexual behaviors/acts, impulsive sexual behavior, or risky anal sexual behaviors/acts.

Keywords: educational aspirations, risky sexual behavior, gender differences

1. UVOD

Jedna od temeljnih potreba čovjeka uključuje i potrebu za seksualnim odnosima, proučavajući ju kao konstrukt seksualnosti. Manifestacija ove potrebe u obliku ljudske seksualnosti pod utjecajem je različitog broja faktora: bioloških, psiholoških, kulturalnih, socijalnih te religioznih te je proučavana i opisana još i u doba antike (Bullough, 1990; Castelo-Branco i sur., 2008). Seksualnost se promatra kao fenomen koji uključuje više dimenzija, prvenstveno *biološke* dimenzije koja uključuje utjecaj bioloških faktora na sposobnost reprodukcije, seksualnu želju, funkcioniranje, zadovoljstvo te razlike ovisne o spolu (Masters i sur., 2006). Daljnje dimenzije su *psihosocijalna* dimenzija koja kombinira psihološke i socijalne faktore kao što su odnosi, emocije i crte ličnosti, *kulturalna* koja objašnjava faktore ovisne o kulturi koje je pojedinac dio (moralnost, stereotipi, stavovi prema seksualnosti itd.), *klinička* dimenzija koja omogućuje rješenja vezana za probleme seksualnog zdravlja te naposljetku *biheviorna* dimenzija koja se usmjerava na seksualno ponašanje te pruža uvid u razloge, načine i oblike seksualnog ponašanja (Masters i sur., 2006).

Unatoč činjenici da se seksualnost promatra cjeloživotno, ipak je adolescencija kao dobno razdoblje najčešća donja granica istraživanja različitih dimenzija seksualnosti. Seksualno ponašanje i izražavanje vlastite seksualnosti sastavni su i važan dio života, čiji je razvoj prvenstveno zadatak u razdoblju adolescencije (Duranović, 2021; Duranović, 2023; Tolman i McClelland, 2011). Adolescencija kao dobno razdoblje okarakterizirano je brojnim promjenama koje iziskuju suočavanje i prilagodbu pojedinca u domeni tjelesnih kao i psihosocijalnih promjena, a samim time podrazumijeva i suočavanje sa vlastitom seksualnošću (Duranović, 2021). Upravo zbog procesa sazrijevanja u tjelesnoj, emocionalnoj i socijalnoj domeni, adolescenti doživljavaju više slobode i uzbuđenja postavljajući visoke zahtjeve i na njihovo seksualno funkcioniranje što može dovesti do zbunjenosti i posljedično do upuštanja u određene oblike rizičnog ponašanja (Duranović, 2021). S obzirom na današnje općenito produženje tijeka školovanja u vidu sveučilišnog obrazovanja, neriješeni zahtjevi iz adolescencije nerijetko prelaze u mlađu odraslu dob čime se to dobno razdoblje naziva još i prolongirana adolescencija, gdje mladi još uvijek eksperimentiraju i uče o svojoj seksualnosti (Duranović, 2021; Duranović, 2023). No, unatoč njenom intenzivnom razvoju u adolescenciji, seksualnost je i dalje važan aspekt svakog razvojnog

razdoblja (Berk, 2008). Fokus ovog istraživanja upravo je na bihevioralnoj dimenziji seksualnosti, koja uključuje rizično seksualno ponašanje, o kojem je riječ u daljnjem tekstu.

1.1 Rizično seksualno ponašanje i njegove determinante

Rizično seksualno ponašanje jedan je od glavnih konstrukata pri proučavanju seksualnog ponašanja upravo jer angažman u različite oblike rizičnog seksualnog ponašanja može dovesti do različitih neželjenih ishoda (Belošević i sur., 2021). Kako bi se navedeno ponašanje okarakteriziralo rizičnim, ono najčešće podrazumijeva intimne odnose s većim brojem partnera te odnose bez upotrebe kondoma ili drugih sredstava kontracepcije čije posljedice mogu i često dovode do spolno prenosivih bolesti ili neželjene trudnoće (Blažd i sur., 2019; Dimbuene i sur., 2014; Perera i Abeysena, 2018). Izuzev prethodno spomenutih posljedica, ostale potencijalne negativne posljedice rizičnog ponašanja uključuju ozljede, narušeno mentalno zdravlje, ovisnosti te nasilje u svim oblicima (fizičko, verbalno, psihološko te seksualno) (Ali i sur., 2010.; Turchik i sur., 2010.).

U potrazi sa određivanjem čimbenika koji utječu na upuštanje u rizično seksualno ponašanje, autori navode da sljedeći čimbenici igraju ulogu ka sklonosti upuštanju u takav oblik ponašanja te ga samim time i karakteriziraju, a to su: rana dob stupanja u odnose (prije 15-te godine), nezaštićeni odnosi, odnosi pod prisilom, različiti (višestruki) ili pak plaćeni seksualni partneri, seksualni odnosi izvedeni pod utjecajem sredstava ovisnosti, povećan rizik od zaraze spolno prenosivim bolestima, neželjene trudnoće, ali i rizik od ulaženja u obiteljske sukobe ili sukobe sa zakonom te naposljetku i teškoće u financijskom aspektu (Chawla i Sarkar, 2019). Rana dob stupanja u odnose (prije 15-te godine) povezana je sa obilježjima adolescencije koji utječu na upuštanja u rizična ponašanja što uključuje i seksualna. Naime, adolescenti su tijekom trajanja adolescencije skloni eksperimentiranju, traženju uzbuđenja i ulaženju u rizična ponašanja vjerujući kako im se ništa loše ne može dogoditi zbog koncepcije o vlastitoj neranjivosti i neuništivosti te suviše optimističnog načina razmišljanja što im onemogućava objektivian pogled na posljedice rizičnog ponašanja, posebice seksualnog (Huterer i Nagy, 2019). Također, adolescenti nerijetko imaju pogrešne misli o seksualnosti i seksualnim odnosima, posebice njihovim posljedicama, a zbog svoje impulzivnosti i sklonosti sanjarenju često ne razmatraju i ne uzimaju u obzir posljedice svojih postupaka, poput stupanja u nezaštićene odnose (Castillo-Arcos i sur., 2017). Nezaštićeni

odnosi podrazumijevaju da se ne upotrebljava zaštita prilikom seksualnog odnosa, najčešće kondoma, pri čemu su istraživanja pokazala da nedosljedna uporaba kondoma i druga rizična seksualna ponašanja ne samo da povećavaju rizik od dobivanja spolno prenosivih bolesti, već povećavaju mogućnost negativnih posljedica koje nisu povezane s bolešću, kao što su neželjene trudnoće, žaljenje zbog seksualne epizode, krivnje i smanjenog samopoštovanja te društvene stigmatizacije (Agius i sur., 2013; Allison i Risman, 2013; Paul i sur., 2000). Istraživanje Landripeta i suradnika (2023) izvještava o porastu korištenja kondoma na hrvatskom uzorku kod oba spola u 2021. godini u odnosu na 2005. i 2010. godinu što autori pripisuju sve učestalijoj uporabi novih oblika komunikacije poput društvenih mreža što može biti djelomična zamjena za fizičke seksualne kontakte zbog zabavnih sadržaja i novih oblika izražavanja vlastite seksualnosti, sve kasnijem napuštanju roditeljskog doma i zasnivanju partnerskih odnosa što omogućava veću roditeljsku kontrolu nad ponašanjem i smanjen broj prilika za upuštanje u seksualne aktivnosti (Landripet i sur., 2023; Sawyer i sur., 2018).

Općenito, na globalnoj razini, uočen je trend porasta prosječne dobi ulaska u spolne odnose što je povezano sa smanjenjem seksualne aktivnosti (Slaymaker i sur., 2020). Isti trend vidljiv je i na uzorku hrvatske populacije pri čemu se prosječna dob u posljednjih desetak godina povećala za pola godine (Landripet i sur., 2023). U kontekstu rizičnih čimbenika, važnost u tendenciji angažmana u rizična seksualna ponašanja ima i sama obiteljska okolina odnosno atmosfera. Nalazi Simonsa i suradnika (2013) nalažu kako su pozitivna obiteljska atmosfera koja uključuje podržavajuće roditelje te njihova predanost braku povezani sa odabirom partnera na temelju osjetljivosti i sličnosti osobnih vrijednosti, a manje na temelju seksualne kompatibilnosti ili pak fizičkog izgleda što reducira socioseksualnost i naposljetku rizično seksualno ponašanje. Nadalje, i same osobine ličnosti utječu na pojedinčevu tendenciju ka upuštanju u različite oblike rizičnog seksualnog ponašanja. Istražujući povezanost osobina ličnosti preko Petofaktorskog modela ličnosti, Miller i suradnici (2004) utvrdili su da su ugodnost, niska otvorenost prema iskustvu i visoka ekstraverzija bili značajno pozitivno povezani s višestrukim visokorizičnim seksualnim ponašanjem. Osim toga, nekoliko specifičnih osobina je značajan doprinos u tendenciji upuštanja u rizična seksualna ponašanja poput visoke društvenosti, velike potrage za uzbuđenjem, niske otvorenosti prema fantaziji, niskog povjerenja i niske izravnosti (Miller i sur., 2004). Isto tako, istraživanja su pokazala da pojedinci sa sklonošću k rizičnom seksualnom ponašanju imaju izraženiju crtu traženja uzbuđenja (Chandra i sur., 2003).

Na učestalost rizičnog seksualnog ponašanja utječe i prethodna seksualna trauma, pri čemu je utvrđena povezanost između seksualne traume te rizičnog seksualnog ponašanja, ali je ta povezanost često moderirana zlouporabom supstanci (Johnson i Johnson, 2013). Sukladno prethodnom, jedan od važnih rizičnih čimbenika za upuštanje u rizična seksualna ponašanja jest zlouporaba supstanci što uključuje alkohol i droge. Naime, konzumacija većih količina alkohola prediktor je iregularne uporabe kondoma, učestalije potražnje za seksualnim uzbuđenjem, većeg broja seksualnih partnera te općenito učestalijeg angažmana u seksualne odnose (Lepušić i Radović-Radovčić, 2013; Wagenaar i sur., 2018), dok je konzumacija droge značajno povezana sa smanjenom uporabom zaštite (kondoma) pri seksualnom odnosu s novim partnerom, pri čemu je važno napomenuti da su u istraživanjima takvi sudionici pokazali više rezultate na skalama koje ispituju impulzivnost, preuzimanje rizika i traženje uzbuđenja (Schafer i sur., 1994). Nalazi recente studije autorice Silver (2022) dobiveni su usporedbom Gen Z sudionika te milenijalaca čime je utvrđeno da su pripadnici Gen Z generacije manje skloni rizičnom seksualnom ponašanju, odnosno skloniji su korištenju adekvatne zaštite protiv neželjene trudnoće i spolnih bolesti, dok su milenijalci izvještavali o većem broju spolnih bolesti i neželjenih trudnoća u prošlosti.

1.2. Spolne razlike vezane za rizično seksualno ponašanje

Jedna od varijabli koja se često istražuje u kontekstu rizičnog seksualnog ponašanja uključuje spol i spolne razlike, a čiji nalazi globalno sugeriraju da postoje spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju. Naime, istraživanja su pokazala da se kod žena učestalije javlja seksualna aktivnost u monogamnim odnosima u odnosu na muškarce pri čemu muškarci izvještavaju o većoj permisivnosti u svojim seksualnim odnosima, imaju češće spolne odnose i općenito veći broj seksualnih partnera u odnosu na žene, manje koriste kontracepciju i češće se upuštaju u seksualne odnose s nepoznatim osobama (Fisher i Misovich, 1990; Oliver i Hyde, 1993; Puente i sur., 2011). Nadalje, studije također ukazuju da su žene sklonije sudjelovati u sigurnijim seksualnim ponašanjima te su općenito više zabrinute zbog zaraze HIV-om ili drugim spolno prenosivim bolestima te izvještavaju o većoj samoučinkovitosti vezanoj za započinjanje sigurnog i odgovornog seksualnog ponašanja kao i započinjanje dijaloga o istom u odnosu na muškarce (Jadack i sur., 1995).

U literaturi se često navode različita objašnjenja za postojanost ovih razlika u tendenciji upuštanja u rizična seksualna ponašanja. Naime, često se navodi kako stereotipi vezani za socijalnu spolnu ulogu utječu na manifestaciju različitih oblika seksualnog ponašanja pa se tako muškarci smatraju agresivnijim, neovisnijim i svjetovnijim dok se za žene često vezuju pojmovi utjecajnosti i potrebe za sigurnošću. Takva manifestacija podrazumijeva da su muškarci skloniji preuzimanja rizika, kako općenito, tako i u seksualnom aspektu (uključujući kratkotrajne odnose) dok bi žene mogle biti sklonije traženju dugoročnog partnerstva ili imati poteškoća reći ne seksualnom partneru (Dowsett i sur., 1998; Jadack i sur., 1995). Posebno viđenje ovakvih spolnih stereotipa vezanih za socijalne uloge iznio je Eagly (1987). Prema njegovoj analizi, žensku ulogu karakteriziraju kvalitete vezane za zajedništvo što uključuje ljubaznost, suosjećanje, brigu za dobrobit drugih, izbjegavanje čisto tjelesnog odnosa, nanošenje štete sebi i spremnost da budu pod utjecajem drugih, dok je muška uloga okarakterizirana osobinama kao što su viteško pomaganje ili herojsko pomaganje, spremnost na preuzimanje rizika i otpor prema tuđem utjecaju što je u suprotnosti sa obilježjima ženske uloge (Eagly, 1987). Rezultati istraživanja potvrdili su ove pretpostavke gdje je pokazano da žene obično gledaju na seks kao na emocionalni, a ne fizički izraz te vide seksualnost u kontekstu međusobnog odnosa (Gilligan, 1982; Jadeck i sur., 1995; Puente i sur., 2011). Nadalje, istraživanja su konzistentno pokazala da se ženama atribuiraju osobine poput ljubaznosti, posvećenosti drugima, savjesnost i potreba za sigurnošću, dok se muškarcima atribuiraju sklonost ka riziku, pustolovnost te posebice interes za seks koji se ne atribuiraju ženama (Jadeck i sur., 1995).

Izuzev stereotipa, često se spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju opisuju spolnim razlikama u preuzimanju rizika. Naime, istraživanja pokazuju da muškarci imaju češću tendenciju preuzimanja rizika u odnosu na žene pri čemu muškarci više riskiraju čak i u situacijama u kojoj je rizik očigledno loša ideja dok je utvrđeno suprotno za žene i djevojke koje se, čini se, nisu sklone riskirati čak ni u bezazlenim situacijama ili kada je riskiranje prikladna ideja (Byrnes i sur., 1999). Byrnes (1998) smatra kako se ova razlika u preuzimanju rizika može objasniti samoregulacijom pri čemu je porast preuzimanja rizika funkcija činjenice da će pojedinci vjerojatnije pronaći sebe u novim, nenadziranim okruženjima dok stare (npr. odlazak na studij). Odupiranje preuzimanju rizika zahtijeva određenu količinu samoregulacije (npr. samokorektivne strategije za suočavanje s distrakcijama i problematičnim osobinama ličnosti te sklonost ka učenju iz vlastitih pogreški), pa taj spolni jaz često može biti i posljedica dvostrukih standarda u pogledu

roditeljskog i društvenog nadzora kao što su: više ograničenja postavljenih ženama i djevojkama, pretjerano samopouzdanje u muškaraca i dječaka, siromašnije znanje o strategijama samoispravljanja kod muškaraca, naglašavanje težnje muškaraca prema dominaciji i pustolovnosti te potrebe za sigurnošću kod žena (Byrnes, 1998; Jadeck i sur., 1995).

Naposljetku, teorija evolucije svoju primjenu može imati i pri objašnjenju ovih razlika. U prvotnim društvenim zajednicama, muškarci su imali ulogu lovaca i zaštite svog društva pa tako i obitelji, a ta uloga zahtijevala je preuzimanje visoko rizičnih situacija, često životno ugrožavajućih, što se zadržalo i u samoj ljudskoj naravi unatoč promjeni strukture i načina života sadašnjeg društva (Knoblach, 2019). S obzirom na to da su tadašnji glavni muškarčevi ciljevi uključivali reprodukciju i obranu vlastitog teritorija, preuzimanje rizika često je bilo sastavnica tadašnjeg načina života i uloge muškarca, a jedan i od načina dobivanja pažnje ženske jedinice stoga se takvo viđenje može prenijeti na današnje spoznaje o većem preuzimanju rizika od strane muškaraca u svakodnevnim situacijama, a u ovom kontekstu i onima seksualne prirode (Knoblach, 2019).

1.3. Obrazovne aspiracije

Pojam kojim se označavaju težnje osoba u obrazovnom smislu te njihove ciljevi u istom jesu obrazovne aspiracije. Naime, obrazovne aspiracije pojedinca povezuju se s motivacijom za ispunjavanjem školskih obveza, višim obrazovnim postignućima te s razvojem identiteta, osobnom dobrobiti, ali i rizikom od socijalne isključenosti (Jokić i Ristić Dedić, 2020; Sparkes, 1999). Gutman i Akerman (2008) ukazuju na to da obrazovne aspiracije ujedno predstavljaju i prediktor i produkt nečijih sposobnosti, osobnih karakteristika, procesa socijalizacije te individualnih iskustava, a važno je istaknuti i ulogu vremenske komponente koja ističe da obrazovne aspiracije nisu statični koncepti, nego se odnos između njih i ishoda mijenja i sukladno tomu razvija tijekom procesa obrazovanja (Gottfredson, 2002). Obrazovanje i obrazovne aspiracije u velikoj mjeri pridonose razvoju kristalizirane inteligencije koja je utemeljena na iskustvima pomoću kojih se razvijaju vještine propozicijskog mišljenja (logičkog zaključivanja) i metakognitivnih sposobnosti (sposobnost upravljanja vlastitim misaonim procesima) (Berk, 2008). Godine formalnog obrazovanja, posebno nakon osnovne škole, igraju važnu ulogu u razvijanju apstraktnog mišljenja i rješavanju problema temeljenih na logičkim pravilima, neovisno o osobnom iskustvu. Stoga nije iznenađujuće da obrazovanje i obrazovne ambicije utječu na procjenu životnih situacija i izbor ponašanja (Berk, 2008).

1.4. Odnos obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

U pregledu istraživanja o rizičnom seksualnom ponašanju, često se definiraju različiti rizični čimbenici koji su već spomenuti i objašnjeni u prethodnim odjeljcima, no nerijetka istraživanja svoj su fokus usmjerila i na otkrivanje čimbenika koji djeluju zaštitnički te preventivno na različite oblike rizičnog seksualnog ponašanja. Jedan od najkonzistentnijih zaštitnih čimbenika u literaturi jest obrazovanje, odnosno obrazovne aspiracije. Naime, u raznim istraživanjima utvrđeno je da su više obrazovne aspiracije te poboljšanje akademskog napretka važni za dugoročno smanjenje seksualnog rizika (Belošević i sur., 2021; Taylor-Seehafer i Rew, 2000). Nadalje, ovaj odnos često se promatra i kao dvosmjernan - s ranom seksualnom aktivnošću koja predviđa niže buduće obrazovne aspiracije i rane obrazovne aspiracije koje djeluju kao zaštitni faktor u odgađanju naknadne rizične seksualne aktivnosti (Miller i Sneesby, 1988). Utvrđeno je i da vrijeme seksualnog debija ima negativan utjecaj na obrazovne aspiracije te općenito obrazovno postignuće (Spriggs i Halpern, 2008). Bengesai i suradnici (2019) navode kako je rani početak spolnog odnosa (do 17. godine) negativno povezan sa sudjelovanjem u daljnjem obrazovanju (posebice tercijarnom) te obrazovnim aspiracijama. U svom istraživanju istaknuli su kako čimbenici poput više razine obrazovanja roditelja, prebivalište u gradu, veće obrazovne aspiracije te ponašanja vezana uz obrazovanje poput studiranja djeluju kao zaštitni čimbenici za rizično seksualno ponašanje pri čemu su isti pozitivno povezani s inicijacijom obrazovanja nakon srednje škole (Bengesai i sur., 2019). Nadalje, daljnji rezultati istraživanja sugeriraju kako su slab uspjeh u školi, negativan stav prema školi i obrazovanju te niske obrazovne aspiracije prediktori ranog seksualnog debija te nezaštićenog spolnog odnosa (Blum, 1987; Taylor-Seehafer i Rew, 2000). U prilog prethodno navedenom ide i studija koju su proveli Zuilkowski i Jukes (2012) kojom pokazuju da su obrazovaniji ljudi i oni sa višim obrazovnim aspiracijama manje skloni upuštanju u seksualne odnose, a da pritom ne koriste kondome. Što se tiče hrvatskog uzorka, istraživanjem koje su proveli Belošević i suradnici (2021) dobiveni su rezultati kojima se može istaknuti kako je rizik rizičnog seksualnog ponašanja u negativnoj korelaciji s obrazovnim ciljevima i aspiracijama te da pojedinci s procjenama koje odgovaraju višim obrazovnim aspiracijama i ciljevima od drugih imaju čak 1,56 puta manju vjerojatnost pripadanja skupini seksualno rizičnih u odnosu na skupinu seksualno nerizičnih pojedinaca. Iz navedenog se može zaključiti da povezanost obrazovnih

ciljeva i aspiracija sa nižim stopama uključivanja mladih u rizična seksualna ponašanja sugerira na njihovu zaštitnu ulogu (Belošević i sur., 2021).

Jedno od objašnjenja ovakvog odnosa može se protumačiti postavkama socijalno-kognitivne teorije (Bandura, 1991) prema kojima su standardi ili očekivanja ponašanja, kao što su obrazovne aspiracije, zapravo osobni čimbenici koji pomažu regulirati dispozicijske osobine i upravljanje svojim osjećajima, nagonima i ponašanjem pa buduća očekivanja povezana sa obrazovnim aspiracijama pojedinca mogu utjecati na rizično seksualno ponašanje. Isto tako, obrazovne aspiracije te obrazovanje kao društveni čimbenici mogu imati ulogu pri naglašavanju spolnog odgoja te općenito zdravstvene pismenosti, pri čemu obrazovanje uključuje razvoj kritičkog mišljenja povezanog sa donošenjem odluka i rješenja, ali istovremeno pruža i mogućnost uvida te proširenja znanja o određenim temama, kao što je i samo seksualno ponašanje koje je često tabu tema društva, a koji mogu pridonijeti smanjenju rizičnog seksualnog ponašanja te edukaciji o posljedicama istog (Mollaei i sur., 2023).

2. POLAZIŠTE I CILJ ISTRAŽIVANJA

Polazište ovog istraživanja prvenstveno proizlazi iz činjenice da je tema rizičnog seksualnog ponašanja, unatoč nedavnoj povećanoj zainteresiranosti, još uvijek nedovoljno istražena tema, posebice u Republici Hrvatskoj. Landripet i suradnici (2023) u svom su istraživanju ispitivali i dinamiku seksualnog ponašanja u Republici Hrvatskoj čime su utvrdili da su se svi oblici rizičnog seksualnog ponašanja u 2021. godini značajno smanjili u odnosu na podatke iz 2005. te 2010. godine za oba spola. Unatoč tomu, rizično seksualno ponašanje predstavlja opasnost reproduktivnom i seksualnom zdravlju mladih u Hrvatskoj čime je važno definirati koji sve faktori mogu pomoći u prevenciji i edukaciji o istom. S obzirom na konzistentne nalaze iz prethodnih istraživanja u kojima je utvrđeno da obrazovanje te obrazovne aspiracije imaju zaštitnu ulogu u prevenciji rizičnog seksualnog ponašanja (npr. Belošević i sur., 2021; Blum, 1987; Taylor-Seehafer i Rew, 2000), javila se potreba za ispitivanjem u kakvom su odnosu obrazovne aspiracije i rizično seksualno ponašanje na hrvatskom uzorku. Utvrđivanjem odnosa prethodno spomenutih varijabli može se pridonijeti boljem razumijevanju i prevenciji rizičnog seksualnog ponašanja s obzirom na to da dosadašnja istraživanja sugeriraju važnost detaljnijeg i daljnjeg istraživanja ovog područja zbog manjka edukacije te općenitog znanja populacije mladih o istom (Landripet i sur., 2023; Trubelja i Sambolec, 2018). Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost obrazovnih

aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja te utvrditi spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju.

3. PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

1. Istraživački problemi

1. Ispitati postoji li povezanost između obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja.
2. Ispitati spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju.

3. Hipoteze

1. S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja koji navode zaštitnu ulogu obrazovanja i obrazovnih aspiracija na rizično seksualno ponašanje (npr. Belošević i sur., 2021; Blum, 1987; Taylor-Seehafer i Rew, 2000), može se očekivati negativna povezanost između obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja, pri čemu se očekuje da će više obrazovne aspiracije voditi manjem seksualnom riziku.
2. S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja koji indiciraju na veću sklonost muškaraca pri preuzimanju rizika (Byrnes i sur., 1999) te općenito većoj seksualnoj permisivnosti muškaraca (Fisher i Misovich, 1990; Oliver i Hyde, 1993; Puente i sur., 2011), za očekivati je da će muškarci biti skloniji rizičnom seksualnom ponašanju u odnosu na žene.

4. METODA

4.1. Sudionici

Ciljana populacija ovog istraživanja bili su sudionici stariji od 18 godina u Republici Hrvatskoj. Ovom je istraživanju pristupilo 203 sudionika, pri čemu je 160 žena (78,8%), 41 muškarac (20,2%) te dvije nebinarne osobe (1%). Prosječna dob sudionika iznosi 27 godine ($M=26,65$, $SD=7,62$). U kontekstu seksualne orijentacije, 149 sudionika (73,4%) se izjašnjava kao heteroseksualno, 29 sudionika (14,3%) kao biseksualno, 22 sudionika (10,8%) kao homoseksualno te 3 sudionika (1,5%) kao aseksualno. Što se tiče statusa veze, 90 sudionika (44,3%) nije u vezi, 82 sudionika (40,4%) je u vezi, 22 sudionika (10,8%) je u braku, a 9 sudionika (4,4%) je u neobaveznoj vezi. Govoreći o stupnju obrazovanja, 99 sudionika (48,8%) je postiglo višu ili visoku stručnu spremu, 72 sudionika (35,5%) srednju stručnu spremu, 30 sudionika (14,8%) magisterij ili doktorat te 2 sudionika (1%) osnovnu školu, a što se tiče radnog statusa, 111 sudionika (54,7%) su studenti, 100 sudionika (49,3%) su zaposleni, a 9 sudionika (4,4%) nezaposleno.

4.2. Mjerni instrumenti

Upitnik sociodemografskih podataka

Upitnikom sociodemografskih podataka prikupljale su se informacije o spolu, dobi, seksualnoj orijentaciji, statusu i trajanju veze, radnom statusu te stupnju obrazovanja.

Upitnik seksualnog rizika (Sexual Risk Survey (SRS) - Turchik i Garske, 2009)

Upitnik seksualnog rizika, čiji su autori Turchik i Garske (2009), sastoji se od ukupno 23 čestice, podijeljene u 5 subskala, a koristi se u svrhu procjene učestalosti različitih oblika rizičnih seksualnih ponašanja sudionika u razdoblju od proteklih šest mjeseci pri čemu viši rezultat na pojedinim oblicima rizičnog seksualnog ponašanja implicira veće preuzimanje rizika. Sudionici odgovaraju na 23 čestice tako da upišu brojčane procjene frekvencije ponašanja u prethodnih šest mjeseci. Ovaj upitnik validiran je u radu Duranović (2023) gdje je statističkom analizom podataka dobivena petofaktorska struktura hrvatskog prijevoda *Upitnika seksualnog rizika* uz zadovoljavajuću pouzdanost i prihvatljivo slaganje modela s podacima (Cronbach alpha koeficijent iznosi ,84, a prosječna korelacija između čestica ,23). Hrvatski prijevod upitnika objavljen je u Zbirci psihologijskih skala i upitnika (dvanaesti svezak) (Nekić i sur., 2024). Kao

što je prethodno navedeno, 23 čestice ovog upitnika uključuju sljedećih 5 subskala (prema Duranović, 2023):

1. **seksualni rizik s neobaveznim partnerima** (uključuje broj seksualnih partnera, seksualne odnose s partnerima van predane veze, seksualne odnose s nepoznatim osobama, upuštanje u seksualne odnose bez razgovora o rizičnim faktorima, partnere s mnogo bivših partnera, seksualne odnose s netestiranim partnerima, seks s partnerima bez povjerenja u njih i partnere koji trenutno imaju i druge partnere, npr. *Koliko puta ste imali seks (vaginalni, oralni ili analni) s nekim koga ne poznajete dobro ili koga ste tek upoznali?*)
2. **rizična seksualna djela** (obuhvaća vaginalni seks bez kondoma, vaginalni seks bez kontrole začeca, felaciju bez kondoma, kunilingus bez zaštite i seks pod utjecajem supstanci, npr. *Koliko puta ste imali vaginalni seks bez ikakve zaštite od trudnoće?*)
3. **impulzivna seksualna ponašanja** (sadržajno se odnosi na broj partnera seksualnog ponašanja, napuštanje društvenog događaja s nekim, seksualno ponašanje s poznanikom, neočekivano seksualno iskustvo i zažaljene seksualne susrete, npr. *S koliko partnera ste se upustili u seksualne aktivnosti (strastveno ljubljenje, hvatanje, maženje, milovanje, oralnu stimulaciju anusa, stimulaciju genitalija rukama, suhi seks/dry-humping), ali da niste imali seks (vaginalni, oralni ili analni)?*)
4. **rizična analna seksualna ponašanja** (sadržava analni seks bez kondoma, analnu penetraciju bez zaštite i anilingus bez zaštite, npr. *Koliko puta ste dali ili primili anilingus (oralna stimulacija analne regije, engl. rimming) bez korištenja dentalne brane ili adekvatne zaštite?*)
5. **namjera upuštanja u seksualna ponašanja** (odnosi se na namjeru seksualnog ponašanja i namjeru upuštanja u seksualne odnose, npr. *Koliko puta ste otišli u kafiće/na zabave/društvene događaje s namjerom da se s nekim "spetljate" i upustite u seksualno ponašanje (strastveno ljubljenje, hvatanje, maženje, milovanje, oralnu stimulaciju anusa, stimulaciju genitalija rukama, suhi seks/dry-humping), ali bez seksa (vaginalnog, oralnog ili analnog)?*)

Zadatak sudionika bio je upisati frekvenciju ponašanja u posljednjih šest mjeseci. Na danim podacima je provedeno kodiranje u 5 kategorija - kod "0" uključuje samo frekvencije od 0, a

preostale frekvencije kodirane su u četiri ordinalne kategorije prema kriterijima Turchik i suradnika (2014) otprilike na sljedeći način: 1 = 40% odgovora, 2 = 30% odgovora, 3 = 20% odgovora i 4 = 10% odgovora. Za odgovore koji su dani tekstualno (npr. nekoliko puta, više puta, često), odgovori su kodirani prema Burušić (1999), pri čemu vrijedi sljedeće: (ne znam, nisam siguran, ne sjećam se) = 0, (nikad) = 1, (par puta, nekoliko puta, ponekad, jako malo, rijetko) = 2, (obično, katkad, povremeno) = 3, (prilično često, puno puta, jako puno puta, mnogo puta, više puta, dosta, prečesto, mnogo) = 4, (uvijek, svaki put) = 5. U ovom istraživanju Cronbach alpha koeficijent iznosi ,92, a prosječna korelacija između čestica ,36.

Skala profesionalnih aspiracija (CAS-R Career Aspiration Scale – Revised – Gregor i O'Brien, 2016)

Revidiranu *Skalu profesionalnih aspiracija* razvili su Gregor i O'Brien (2016) te potvrdili njenu trofaktorsku strukturu putem potvrđne faktorske analize. Skala se sastoji od 24 čestice koje se dijele na 3 subskale. Sudionici odgovaraju na čestice na skali procjene od pet stupnjeva pri čemu broj 0 označava *Uopće nije istinito za mene* do 4 koji označava *Vrlo istinito za mene*, a veći rezultat implicira veće aspiracije. Korelacije između faktora su umjerene do visoke (u rasponu od ,61 do ,71), a subskale imaju dobru pouzdanost (postignuće ,81, rukovođenje ,87 i obrazovanje ,90) (Gregor i O'Brien, 2016). Prethodno navedene subskale uključuju:

- 1. aspiracije za postignućem**
- 2. aspiracije za rukovođenjem**
- 3. obrazovne aspiracije**

U ovom istraživanju prvi put u Hrvatskoj prevedena je *subskala obrazovnih aspiracija* kroz tri koraka: prijevod na hrvatski jezik, povratni prijevod na engleski jezik te usklađivanje izvornog upitnika s prijevodom. Korištena subskala uključuje 8 čestica usmjerenih na ispitivanje daljnjeg obrazovanja i edukacije u nekom području poput *Planiram postići najvišu razinu obrazovanja u mom području.*, *Dodatno ću se usavršavati u svom području zanimanja.*, *Svake godine prioritizirat ću kontinuirano obrazovanje kako bih napredovao/la u karijeri* itd. U ovom istraživanju Cronbach alpha koeficijent iznosi ,89, a prosječna korelacija između čestica ,53 za korištenu subskalu obrazovnih aspiracija.

4.3. Postupak

Sudionici istraživanja su pozvani na sudjelovanje dijeljenjem poveznice na istraživanje putem društvenih mreža, točnije WhatsApp-a, Facebook-a (putem poruka i objavljivanjem u grupe) te G-maila. Također, svi sudionici su zamoljeni da prosljede poveznicu svojim poznanicima (metoda snježne grude). Prije ispunjavanja, sudionicima je prezentirana uputa na početnoj stranici gdje je objašnjeno kako je sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno i anonimno, da će se podaci obrađivati na grupnoj razini, da se odgovori nikako neće moći povezati sa sudionicima te da mogu odustati u bilo kojem trenutku. Također je bilo naglašeno kako sudionici moraju biti stariji od 18 godina te je ponuđena e-mail adresa u slučaju kontaktiranja vezanih za istraživanje. Rješavanje upitnika trajalo je do 10 minuta.

5. REZULTATI

5.1. Analitička strategija

Prije provođenja daljnjih analiza, provjereni su preduvjeti za provedbu parametrijskih statističkih postupaka. Prvi preduvjet predstavlja oblik distribucije odnosno normalna distribucija pri čemu Kline (2009) navodi da indeks asimetrije treba biti manji od 3, a indeks spljoštenosti manji od 10. Utvrđene su prihvatljive vrijednosti indeksa asimetričnosti i spljoštenosti (*Tablica 1* u Prilogu), pa je daljnja provjera preduvjeta uključivala ispitivanje homogenosti varijanci rezultata muškaraca i žena u svrhu ispitivanja spolnih razlika. Provjerom prethodno navedenog putem Levenovog testa, utvrđeno je da su varijance žena i muškaraca homogene u svim varijablama (*rizično seksualno ponašanje, impulzivna seksualna ponašanja, rizična analna seksualna ponašanja/djela i seksualni rizik sa neobaveznim partnerima*) izuzev varijable *namjere upuštanja u seksualna ponašanja* (*Tablica 2* u Prilogu). Za varijable gdje je utvrđena homogenost varijanci, spolne razlike testirane su t-testovima za nezavisne uzorke, a kod varijable u kojoj je utvrđena narušena homogenost varijanci, provedena je korekcija Welch testom.

5.2. Deskriptivni parametri

Kako bi se ispitaio odnos obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja (ukupni rezultat i 5 subskala), izračunati su deskriptivni parametri za čitav uzorak te posebno za muškarce i žene (*Tablica 1*).

Tablica 1 Prikaz deskriptivnih podataka ispitivanja odnosa obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja na cijelom uzorku, te posebno kod muškaraca i žena ($N=203$)

VARIJABLA	SPOL	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
obrazovne aspiracije		203	23,44	6,58	4,00	32,00
rizično seksualno ponašanje (ukupno)		203	1,07	0,87	0,00	3,30
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima		203	0,96	1,01	0,00	4,00
rizična seksualna ponašanja/djela		203	1,52	1,32	0,00	4,50
impulzivna seksualna ponašanja		203	1,26	1,06	0,00	4,00
rizična analna seksualna ponašanja/djela		203	0,57	1,07	0,00	5,00
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima		203	0,65	1,15	0,00	5,00
obrazovne aspiracije	žene	160	23,83	6,43	4,00	32,00
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	žene	160	1,09	0,85	0,00	3,30
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	žene	160	0,96	0,95	0,00	
rizična seksualna ponašanja/djela	žene	160	1,63	1,35	0,00	4,50
impulzivna seksualna ponašanja	žene	160	1,30	1,08	0,00	4,00
rizična analna seksualna ponašanja/djela	žene	160	0,55	1,05	0,00	5,00
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima	žene	160	0,54	1,06	0,00	5,00
obrazovne aspiracije	muškarci	41	22,05	6,93	6,00	32,00
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	muškarci	41	1,05	0,95	0,00	3,17
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	muškarci	41	1,02	1,22	0,00	4,00
rizična seksualna ponašanja/djela	muškarci	41	1,18	1,11	0,00	3,75

impulzivna seksualna ponašanja	muškarci	41	1,17	0,98	0,00	3,20
rizična analna seksualna ponašanja/djela	muškarci	41	0,67	1,20	0,00	4,67
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima	muškarci	41	1,11	1,37	0,00	4,00

Kada je riječ o deskriptivnim podacima u *Tablici 1*, raspon kodiranih rezultata u ukupnom rizičnom seksualnom ponašanju i subskalama zbog kvalitativnih odgovora prema Burušić (1999) iznosi 0-5, dok je teorijski raspon rezultata neograničen (Turchik i sur., 2014).

5.3. Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

U svrhu ispitivanja povezanosti obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja (ukupni rezultat i rezultati na 5 subskala), izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije (*Tablica 2*).

Tablica 2 Prikaz Pearsonovih koeficijenata korelacije u svrhu ispitivanja povezanosti obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja ($N=203$)

VARIJABLE	OBRAZOVNE ASPIRACIJE
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	-,06
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	-,03
rizična seksualna ponašanja/djela	-,05
impulzivna seksualna ponašanja	-,10
rizična analna seksualna ponašanja/djela	-,00
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima	-,07

Nije utvrđena statistički značajna povezanost između obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja (ukupno), preuzimanja seksualnog rizika s neobaveznim partnerima, rizičnog seksualnim ponašanjem/djelima, impulzivnog seksualnog ponašanja, rizičnih analnih seksualnih ponašanja/djela te namjere za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima (*Tablica 2*).

5.4. Spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju

U svrhu ispitivanja spolnih razlika u rizičnom seksualnom ponašanju (ukupni rezultat i rezultati na 5 subskala), izračunati su t-testovi za nezavisne uzorke na svim varijablama sa utvrđenom homogenošću varijanci te provedena Welch korekcija za varijablu sa utvrđenom narušenošću homogenosti varijanci (*Tablica 3*).

Tablica 3 Prikaz rezultata t-testova za nezavisne uzorke izračunatih u svrhu ispitivanja spolnih razlika u rizičnom seksualnom ponašanju i znanju o spolno prenosivim bolestima ($N_Z = 160$, $N_M = 41$)

VARIJABLE	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	0,23	199	,816
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	-0,34	199	,737
rizična seksualna ponašanja/djela	1,92	199	,056
impulzivna seksualna ponašanja	0,71	199	,481
rizična analna seksualna ponašanja/djela	-0,65	199	,516
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima*	-2,89	199	,004

Napomena: podebljane vrijednosti predstavljaju razlike značajne na $p < ,01$, a zvjezdicom (*) je označena varijabla s narušenom homogenosti varijance.

Nije utvrđena statistički značajna razlika između muškaraca i žena u rizičnom seksualnom ponašanju, preuzimanju seksualnog rizika s neobaveznim partnerima, rizičnim seksualnim ponašanjima/djelima, impulzivnom seksualnom ponašanju te rizičnim analnim seksualnim ponašanjima/djelima (*Tablica 3*). Suprotno tomu, utvrđena je statistički značajna razlika u namjeri za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima, pri čemu veću namjeru iskazuju muškarci (*Tablica 3*).

6. RASPRAVA

Dosadašnji nalazi istraživanja pokazali su da je obrazovanje često jedan od zaštitnih čimbenika prilikom ispitivanja rizičnog seksualnog ponašanja implicirajući da su obrazovne aspiracije, veći angažman i veća osobna važnost obrazovanja povezani negativno sa upuštanjem u rizične oblike seksualnog ponašanja te pozitivno sa učestalijim prakticiranjem sigurnog seksualnog ponašanja (npr. Belošević i sur., 2021; Bengesai i sur., 2019; Blum, 1987; Taylor-Seehafer i Rew, 2000), a u kontekstu spolnih razlika u rizičnom seksualnom ponašanju nerijetko su nalazi izvještavali o većoj seksualnoj permisivnosti i većem seksualnom riziku muškaraca u odnosu na žene (npr. Fisher i Misovich, 1990; Oliver i Hyde, 1993; Puente i sur., 2011). S obzirom na relativnu neistraženost rizičnog seksualnog ponašanja na hrvatskoj populaciji te korelatima i determinantama istog (Duranović, 2021; Landripet i sur., 2023; Trubelja i Sambolec, 2018), cilj ovog istraživanja bio je ispitati postoji li povezanost između obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja kao i postojanost spolnih razlika u rizičnom seksualnom ponašanju. Utvrđeno je da ne postoji statistička značajna povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja, a pri utvrđivanju spolnih razlika, dobivena je isključivo značajna razlika u namjeri angažmana u rizičnim seksualnim ponašanjima, gdje su muškarci u prosjeku iskazivali učestalije namjere angažmana. S obzirom na to da je pretpostavljena negativna povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja, na temelju dobivenih rezultata prva hipoteza u potpunosti je odbačena, dok je pretpostavljeno postojanje razlika u rizičnom seksualnom ponašanju u korist muškaraca dobiveno samo u varijabli namjere angažmana u rizičnim seksualnim ponašanjima, ali ne i u ostalim, uključujući i ukupnom rizičnom seksualnom ponašanju pa je hipoteza djelomično prihvaćena. Objašnjenja ovakvih nalaza bit će prikazana u narednim poglavljima.

6.1. Povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja

Unatoč konzistentnim nalazima istraživanja koja su ukazala na negativnu povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog ponašanja, uključujući i seksualnog, rezultati dobiveni ovim istraživanjem nisu potvrdili te nalaze. Takvi nalazi prvenstveno se mogu objasniti samim uzorkom pri čemu je prosječna dob sudionika iznosila 27 godina (najmlađi ispitanik imao je 18 godina, a

najstariji 58 godina), što podrazumijeva raspon od adolescencije do srednje odrasle dobi. Uzevši u obzir da se prema literaturi i istraživanjima obrazovnih aspiracija indicira da se obrazovne aspiracije formiraju još prije ulaska u obrazovni sustav te progresivno tijekom djetinjstva i adolescencije (Garg i sur., 2002; Jokić i Ristić Dedić, 2020; Trebbels, M., i Trebbels, M., 2015), nije začuđujuća mogućnost da je većina sudionika ili u fazi realizacije obrazovnih aspiracija ili su i same već postignute što je moglo doprinijeti nepovezanosti s rizičnim seksualnim ponašanjem. Upravo zbog činjenice da većina sudionika pripada dobnim razdobljima koji većinom obuhvaćaju predodraslost i srednju odraslu dob koje nisu ključne za formiranje obrazovnih aspiracija (Garg i sur., 2002; Jokić i Ristić Dedić, 2020), uzorak dobiva na homogenosti što je posljedično moglo dovesti do ovakvih nalaza.

Važno je istaknuti da je skoro polovina sudionika (49,3%) zaposlena stoga obrazovne aspiracije ne predstavljaju nužno jednaku ili usporedivu važnost koliko profesionalne aspiracije. Posredujući utjecaj na povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja može imati i status veze, gdje je ukupno 55,6% sudionika u vezi, braku ili neformalnoj vezi (detaljniji postotci prikazani su u poglavlju metode), pa tako prosječno trajanje veze iznosi 12 godina, neformalne veze 4, a prosječno trajanje braka 6,5 godina. Autor Marini (1978) navodi kako se žene više orijentiraju na njihove odnose s partnerom i vlastite buduće uloge supruga i majki, tako postaju i manje sklone visoko obrazovanje smatrati neophodnim ili uopće alternativom dok će muškarci vjerojatnije vidjeti daljnje obrazovanje kao neophodno i poželjno u pripremi za njihovu buduću ulogu kao pružatelja usluga i članova radne snage zbog čega teže višem stupnju obrazovanja. Kako je u samom uzorku omjer žena i muškaraca puno veći u korist žena, moguće je da je taj omjer utjecao na konačnu nepovezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja upravo zbog manje reprezentativnosti muške populacije. Nadalje, osim statusa veze, važno je naglasiti da je povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja rezultat i međudjelovanja ostalih faktora, odnosno Reis i suradnici (2023) ukazuju na to da različiti individualni, socijalni i okolišni čimbenici zajedno utječu na rano stupanje u seksualne odnose i rizično seksualno ponašanje. Mentalni zdravstveni problemi, stavovi i vjerovanja o seksu te socio-ekonomski čimbenici često se pojavljuju kao jači prediktori od samih obrazovnih aspiracija, a nisu obuhvaćeni ni kontrolirani ovim istraživanjem (Reis i sur., 2023).

6.2. Spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju

Poveliki broj istraživanja ukazivao je na nalaz da postoje spolne razlike u rizičnom seksualnom ponašanju, pri čemu su muškarci iskazivali veće prakticiranje rizičnog seksualnog ponašanja (npr. Fisher i Misovich, 1990; Oliver i Hyde, 1993; Puente i sur., 2011). Rezultati ovog istraživanja pak nisu potvrdili te postavke. Naime, u ovom istraživanju muškarci i žene razlikovali su se jedino u namjeri za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima, dok nije dobivena razlika ni u ukupnom rizičnom seksualnom ponašanju, preuzimanju seksualnog rizika s neobaveznim partnerima, rizičnim seksualnim ponašanjima/djelima, impulzivnom seksualnom ponašanju te rizičnim analnim seksualnim ponašanjima/djelima. Kada je riječ o razlici u namjeri za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima, muškarci su u prosjeku imali više rezultate što je u skladu sa dosadašnjim nalazima. Naime, Putri i suradnici (2021) navode kako muškarci često osjećaju veći društveni pritisak i imaju pozitivnije stavove prema rizičnom seksualnom ponašanju zbog kulturnih normi koje promiču muževnost kroz seksualno osvajanje i eksperimentiranje što rezultira eksplicitnijim izražavanjem namjere za angažmanom u seksualne aktivnosti (Rolleri, 2013). Nadalje, muškarci imaju tendenciju da percipiraju manji rizik ili da su manje zabrinuti zbog potencijalnih posljedica rizičnog seksualnog ponašanja, poput spolno prenosivih bolesti ili neželjene trudnoće, što može povećati njihovu spremnost na takvo ponašanje (Putri i sur., 2021). Upravo prema teoriji planiranog ponašanja (TPB), namjera za angažmanom u određenom ponašanju, uključujući rizično seksualno ponašanje, snažno je povezana s osobnim stavovima, subjektivnim normama i percipiranom kontrolom ponašanja. Muškarci s pozitivnim stavovima prema seksualnim osvajanjima, podržavajućim društvenim normama i visokom percipiranom kontrolom ponašanja imaju veću iskazanu namjeru da se upuste u rizične seksualne aktivnosti (Putri i sur., 2021). Ovaj nalaz nije iznenađujući kad se sagleda također i iz evolucijske perspektive. Naime, muškarci su i tokom povijesti bili skloniji preuzimanju rizika kako bi privukli potencijalne partnerice te kako bi povećali svoju privlačnost i šanse za reprodukciju (Silva i sur., 2020), no broj partnera koje muškarci žele imati često nerazmjerno premašuje broj partnera koje zapravo mogu imati (Buss i Schmitt, 1993). Sukladno tomu, nije nelogično zaključiti da muškarci češće eksplicitno iskazuju namjeru za angažman u rizičnim seksualnim ponašanjima upravo kako bi povećali mogućnost pronalaska partnerice i reprodukcije, vođeni adaptivnim evolucijskim mehanizmom.

Što se tiče neznačajnih spolnih razlika u ukupnom rizičnom seksualnom ponašanju te rizičnim seksualnim djelima, najlogičnije objašnjenje može se pripisati spolnim ulogama koje su u današnjem društvu sve liberalnije te manje tradicionalne u seksualnom smislu. Žene u današnjem društvu imaju veću slobodu izražavanja i eksperimentiranja sa svojom seksualnosti i seksualnim ponašanjima, što je posljedica i sve većeg izjednačavanja spolnih uloga što se očituje i u nalazima ovog istraživanja gdje su muškarci i žene jednaki po rizičnom seksualnom ponašanju. Tomu u prilog idu i nalazi autorica Lepušić i Radović-Radovčić (2013) koje su istaknule da žene učestalo mijenjaju seksualne partnere, nisu konzistentne pri korištenju kondoma kao zaštite te prakticiraju seksualne odnose nakon konzumacije alkohola i droga, a ne samo muškarci kao što je pokazano u nekim istraživanjima (Fisher i Misovich, 1990; Oliver i Hyde, 1993; Puente i sur., 2011). Važno je istaknuti i činjenicu da pri istraživanjima koji su se bavili ispitivanjem rizičnih seksualnih ponašanja kod heteroseksualnih muškaraca, veće izvještavanje o većem broju partnerica i učestalijem rizičnom seksualnom ponašanju sa partnericama podrazumijeva skoro pa jednaku prevalenciju i broja partnera kod heteroseksualnih žena, pa nepostojanje ove razlike je i logičan slijed.

U kontekstu nepostojanja razlika u impulzivnom seksualnom ponašanju, nalazi se mogu pripisati činjenici da je rizično seksualno ponašanje konstrukt koji je kompleksan i pod utjecajem različitih varijabli poput psihosocijalnih faktora koji mogu biti medijatori ili moderatora, a neki od njih su crte ličnosti kao i u ovom slučaju impulzivnost (Lepušić i Radović-Radovčić, 2013). Nalazi Wintersa i suradnika (2008) podupiru stajalište da je rizično seksualno ponašanje djelomično posredovano impulzivnošću, kao i širu teoriju da pojedinci s nedostacima u samoregulacijskim ponašajnim sustavima imaju veću vjerojatnost da se uključe u rizična ponašanja. Sukladno tomu, može se zaključiti da impulzivnost nije nužno crta ličnosti koja je karakteristična za određeni spol, već crta ličnosti ovisna o sposobnosti samoregulacije pojedinca.

Naposljetku, nepostojanje razlika u preuzimanju seksualnog rizika s neobaveznim partnerima i rizičnim seksualnim ponašanjima/djelima, uvelike može biti rezultat utjecaja statusa veze na rezultate. Naime, analizom je utvrđeno da sudionici koji nisu u braku/vezi imaju manju tendenciju upuštanja u rizična seksualna ponašanja nego sudionici koji su u vezi/braku i ispitanici koji su u neformalnoj vezi (*Tablica 4* u Prilogu). To posljedično može utjecati i na samu percepciju pojedinca što rizično seksualno ponašanje predstavlja ovisno o tipu odnosa u kojem se nalaze, pa tako Martinez i suradnici (2017) navode kako parovi koji nisu monogamni te nedefiniranog stava

u vezi upotrebe kondoma unutar i izvan primarnih seksualnih odnosa imaju rizičnija seksualna ponašanja u sekundarnim seksualnim odnosima te ujedno i veću učestalost upuštanja muškaraca u analne seksualne odnose bez kondoma unutar veze nego kod seksualnih odnosa između neobaveznih partnera. Važno je napomenuti da sastav uzorka uključuje 25% sudionika koji nisu heteroseksualne orijentacije što može dovesti do manje upotrebe zaštite zbog nepostojanja rizika od trudnoće i posljedično do nepostojanja razlika. Dakle, pri promatranju ovih varijabli neophodno je uzeti u obzir i utjecaj (ne)postojanosti veze ili odnosa u kojem se sudionici nalaze, kao i sastav uzorka s obzirom na seksualnu orijentaciju.

6.3. Ograničenja i implikacije

Nedostaci ovog istraživanja uključuju korištenje prigodnog uzorka kao i korištenje metode samoprocjene koja je mogla dovesti do iskrivljavanja odgovora, npr. ako su sudionici davali socijalno poželjne odgovore ili slično tomu. Isto tako, važno je uzeti u obzir činjenicu da je uzorak pokrивao širok dobni raspon što je moglo utjecati na rezultate, stoga bi buduća istraživanja u ovom području mogla se ograničiti na dobno razdoblje npr. adolescencije kada su obrazovne aspiracije još uvijek u procesu formiranja (Garg i sur., 2002; Jokić i Ristić Dedić, 2020) i ispitati povezanost s rizičnim seksualnim ponašanjem. Nadalje, ovim istraživanjem nisu kontrolirani ostali faktori koji mogu biti medijatori/moderatori ovog odnosa poput crta ličnosti (Winters i sur., 2008), osobnih stavova i subjektivnih normi (Putri i sur., 2021) te socioekonomskih čimbenika, a koji mogu objasniti odnos ovih dvaju konstrukata. Svakako, nedostatak istraživanja uključuje i relativno manji uzorak ispitanika te manji broj muškaraca kao sudionika posebice pri ispitivanju spolnih razlika što može smanjiti preciznost i točnost generalizacije samih rezultata.

Implikacije za buduća istraživanja, izuzev prethodno navedenih nedostataka, svakako uključuju povećanje broja istraživanja u ovom području koja je još uvijek nedovoljno istražena na hrvatskoj populaciji (Landripet i sur., 2023; Trubelja i Sambolec, 2018) te promicanje edukacija o sigurnom seksualnom ponašanju. Sistematski pregled istraživanja zdravstveno-edukacijskih kampanja o seksualnom ponašanju ukazuje da različiti faktori kao što su ekonomske barijere, nedostatak resursa te ograničen pristup zdravstvenim uslugama mogu otežati provođenje efikasnih kampanja i mogu otežati put do stvarne promjene ponašanja (Mwale i Muula, 2017). Nadalje, kampanje koje se fokusiraju samo na pružanje informacija o rizicima često ne uspijevaju u promjeni ponašanja već su efikasnije one koje koriste integrirane pristupe, uključujući edukaciju

vršnjaka, praktične radionice i kontinuiranu podršku, kako bi se utjecalo na promjenu normi i stavova o seksualnom ponašanju, a da su pritom prilagođene ciljanoj populaciji (Mwale i Muula, 2017; Riddell i sur., 2024).

7. ZAKLJUČCI

1. Nije utvrđena povezanost obrazovnih aspiracija i rizičnog seksualnog ponašanja.
2. Utvrđena je razlika u namjeri za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima između muškaraca i žena, pri čemu veću namjeru iskazuju muškarci. S druge strane nije utvrđena razlika između muškaraca i žena u rizičnom seksualnom ponašanju, preuzimanju seksualnog rizika s neobaveznim partnerima, rizičnim seksualnim ponašanjima/djelima, impulzivnom seksualnom ponašanju te rizičnim analnim seksualnim ponašanjima/djelima.

8. LITERATURA

- Agius, P., Taft, A., Hemphill, S., Toumbourou, J. i McMorris, B. (2013). Excessive alcohol use and its association with risky sexual behaviour: a cross-sectional analysis of data from Victorian secondary school students. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 37(1), 76-82. <https://doi.org/10.1111/1753-6405.12014>
- Ali, M. M., Dwyer, D. S., Vanner, E. A. i Lopez, A. (2010). Adolescent propensity to engage in health risky behaviors: The role of individual resilience. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 7(5), 2161–2176. <https://doi.org/10.3390/ijerph7052161>
- Allison, R. i Risman, B. J. (2013). A double standard for “hooking up”: How far have we come toward gender equality?. *Social Science Research*, 42(5), 1191-1206. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2013.04.006>
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248-287. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90022-L](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90022-L)
- Belošević, M., Selestrin, Z. i Ferić, M. (2021). Doprinosi individualnih čimbenika otpornosti u objašnjenju rizičnog seksualnog ponašanja adolescenata. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 28(3), 555-581. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v28i3.402>
- Bengesai, A. V., Khan, H. T. i Dube, R. (2019). The association between sexual behaviours and initiation of post-secondary education in South Africa. *Journal of Biosocial Science*, 51(1), 59-76. <https://doi.org/10.1017/S0021932017000670>
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Blahd, W. H., Husney, A. i O'Connor, H. M. (2019). *High-Risk Sexual Behavior*. <https://www.uofmhealth.org/>
- Blum, R. (1987). Contemporary threats to adolescent health in the United States. *JAMA*, 257(24), 3390-3395. <https://doi.org/10.1001/jama.1987.03390240096>
- Bullough, V. L. (1990). History and the understanding of human sexuality. *Annual Review of Sex Research*, 1(1), 75-92. <https://doi.org/10.1080/10532528.1990.10559856>
- Burušić, J. (1999). KAKVE KATEGORIJE RABIMO U UPITNICIMA I SKALAMA PROCJENA?. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 8(1 (39)), 137-152.
- Byrnes, J. P., Miller, D. C. i Schafer, W. D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125(3), 367–383. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.3.367>

- Byrnes, J. P. (1998). *The nature and development of decision-making: A self-regulation model*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Castelo-Branco, C., Huezco, M. L. i Lagarda, J. L. B. (2008). Definition and diagnosis of sexuality in the XXI century. *Maturitas*, 60(1), 50–58. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2008.02.002>
- Castillo-Arcos, L. D., Álvarez-Aguirre, A., Barrera, Y. B., Valle-Solís, M. O., Valdez-Montero, C. i Kantún-Marín, M. A. (2017). Age, gender and resilience in sexual risk behavior of sti among adolescents in southern Mexico. *Enfermería Global*, 16 (1), 168. <https://doi.org/10.6018/eglobal.16.1.234921>
- Chandra, P. S., Krishna, V. A. S., Benegal, V. i Ramakrishna, J. (2003). High-risk sexual behaviour and sensation seeking among heavy alcohol users. *Indian Journal of Medical Research*, 117(1), 88–92.
- Chawla, N. i Sarkar, S. (2019). Defining »high-risk sexual behavior« in the context of substance use. *Journal of Psychosexual Health*, 1(1), 26–31. <https://doi.org/10.1177/2631831818822015>
- Dimbuene, Z. T., Emina, J. B. O. i Sankoh, O. (2014). UNAIDS “multiple sexual partners” core indicator: promoting sexual networks to reduce potential biases. *Global Health Action*, 7(1), 23103. <https://doi.org/10.3402/gha.v7.23103>
- Dowsett, G. W., Aggleton, P., Jenkins, C., Marshall, T. M., Runganga, A., Schifter, J., Tan, L. M. i Tarr, C. M. (1998). Changing gender relations among young people: The global challenge for HIV/AIDS prevention. *Critical Public Health*, 8(4), 291-309. <https://doi.org/10.1080/09581599808402917>
- Duranović, J. (2023). *Neke odrednice rizičnog seksualnog ponašanja*. (Diplomski rad). Sveučilište u Zadru.
- Duranović, J. (2021). *Rizično seksualno ponašanje i znanje o spolno prenosivim bolestima*. (Završni rad). Sveučilište u Zadru.
- Eagly, A. H. (1987). Reporting sex differences. *American Psychologist*, 42(7), 756–757. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.42.7.755>
- Fisher, J. D. i Misovich, S. J. (1990). Evolution of college students' AIDS-related behavioral responses, attitudes, knowledge, and fear. *AIDS Education and Prevention*, 2(4), 322-337.
- Garg, R., Kauppi, C., Lewko, J. i Urajnik, D. (2002). A structural model of educational aspirations. *Journal of Career Development*, 29, 87-108. <https://doi.org/10.1023/A:1019964119690>

- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Women's conceptions of self and of morality*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. *Career Choice and Development*, 4, 85-148.
- Gregor, M. A. i O'Brien, K. M. (2016). Understanding career aspirations among young women: Improving instrumentation. *Journal of Career Assessment*, 24(3), 559-572. <https://doi.org/10.1177/1069072715599537>
- Gutman, L. i Akerman, R. (2008). *Determinants of aspirations [wider benefits of learning research report no. 27]*. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, Institute of Education, University of London.
- Huterer, N. i Nagy, A. (2019). Rizično seksualno ponašanje adolescenata. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3(3), 137–150.
- Jadack, R. A., Hyde, J. S. i Keller, M. L. (1995). Gender and knowledge about HIV, risky sexual behavior, and safer sex practices. *Research in Nursing & Health*, 18(4), 313-324. <https://doi.org/10.1002/nur.4770180405>
- Johnson, N. L. i Johnson, D. M. (2013). Factors influencing the relationship between sexual trauma and risky sexual behavior in college students. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(11), 2315-2331. <https://doi.org/10.1177/0886260512475318>
- Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2020). Obrazovne aspiracije u Republici Hrvatskoj. *Revija za Sociologiju*, 50(2), 133-137.
- Kline, R. B. (2009). *Becoming a behavioral science researcher: a guide to producing research that matters*. Guilford Press.
- Knoblach R.A. (2019). Men Riskier, More Aggressive. U Shackelford T., Weekes-Shackelford V. (Ur.) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Springer.
- Landripet, I., Božičević, I., Baćak, V., i Štulhofer, A. (2023). Changes in sexually transmitted infections-related sexual risk-taking among young Croatian adults: a 2005-2021 three-wave population-based study. *Croatian Medical Journal*, 64(3), 186. <https://doi.org/10.3325/cmj.2023.64.186>
- Lepušić, D. i Radović-Radovčić, S. (2013). Alcohol – a Predictor of Risky Sexual Behavior among Female Adolescents. *Acta Clinica Croatica*, 52(1), 3-8.

- Marini, M. M. (1978). Sex differences in the determination of adolescent aspirations: A review of research. *Sex Roles*, 4, 723-753. <https://doi.org/10.1007/BF00287335>
- Martinez, O., Muñoz-Laboy, M., Levine, E. C., Starks, T., Dolezal, C., Dodge, B., Icard, L., Moya, E., Chavez-Baray, S., Rhodes, S. D. i Fernandez, M. I. (2017). Relationship Factors Associated with Sexual Risk Behavior and High-Risk Alcohol Consumption Among Latino Men Who Have Sex with Men: Challenges and Opportunities to Intervene on HIV Risk. *Archives of Sexual Behavior*, 46(4), 987–999. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0835-y>
- Masters, W. H., Johnson, V. E. i Kolodny, R. C. (2006). *Ljudska seksualnost*. Naklada Slap.
- Miller, J. D., Lynam, D., Zimmerman, R. S., Logan, T. K., Leukefeld, C. i Clayton, R. (2004). The utility of the Five Factor Model in understanding risky sexual behavior. *Personality and Individual Differences*, 36(7), 1611-1626. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.06.009>
- Miller, B. C. i Sneesby, K. R. (1988). Educational correlates of adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 17(6), 521-530. <https://doi.org/10.1080/10852352.2011.606406>
- Mollaei, B., Ahmadi, K. i Yousefi, E. (2023). Risk and Protective Factors of High-risk Sexual Behaviors in Young People: A Systematic Review. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*, 12(1). <https://doi.org/10.5812/ijhrba-131119>
- Mwale, M. i Muula, A. S. (2017). Systematic review: a review of adolescent behavior change interventions [BCI] and their effectiveness in HIV and AIDS prevention in sub-Saharan Africa. *BMC public health*, 17, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4729-2>
- Nekić, M., Duranović, J. i Pavela Banai, I. (2024). Upitnik seksualnog rizika. Macuka, I., Nekić, M., Ombla, J., Šimunić, A. i Vidaković, M. (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, svezak 12* (str. 57-69). Sveučilište u Zadru. <https://doi.org/10.15291/9789533314938>
- Oliver, M. B. i Hyde, J. S. (1993). Gender differences in sexuality: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114(1), 29. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.114.1.29>
- Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj: kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Institut za društvena istraživanja.
- Paul, E. L., McManus, B. i Hayes, A. (2000). “Hookups”: Characteristics and correlates of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *Journal of Sex Research*, 37(1), 76-88. <https://doi.org/10.1080/00224490009552023>

- Perera, U. A. P. i Abeysena, C. (2018). Prevalence and associated factors of risky sexual behaviors among undergraduate students in state universities of Western Province in Sri Lanka: a descriptive cross sectional study. *Reproductive Health*, 15, 1-10. <https://doi.org/10.1186/s12978-018-0546-z>
- Puente, D., Zabaleta, E., Rodríguez-Blanco, T., Cabanas, M., Monteagudo, M., Pueyo, M. J., Jané, M., Mestre, N., Mercader, M. i Bolívar, B. (2011). Diferencias de género en conductas sexuales de riesgo en adolescentes en Cataluña. *Gaceta Sanitaria*, 25(1), 13– 19.
- Putri, S. I., Hedso, D. J. P. K., i Apriananda, R. (2021). The Theory of Planned Behavior on Adolescents Sexual Behavior in Malang, East Java. In *The International Conference on Public Health Proceeding* , 6(1), 468-478.
- Reis, L. F., Surkan, P. J., Atkins, K., Garcia-Cerde, R. i Sanchez, Z. M. (2023). Risk factors for early sexual intercourse in adolescence: A systematic review of cohort studies. *Child Psychiatry & Human Development*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s10578-023-01519-8>
- Riddell, J., Cleary, A., Dean, J. A., Flowers, P., Heard, E., Inch, Z., Mutch, A., Fitzgerald, L. i McDaid, L. (2024). Social marketing and mass media interventions to increase sexually transmissible infections (STIs) testing among young people: social marketing and visual design component analysis. *BMC Public Health*, 24(1), 620. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18095-8>
- Rolleri, L. (2013). Gender norms and sexual health behaviors. *Research FACTs and findings*.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D. i Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223–228. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30022-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30022-1)
- Schafer, J., Blanchard, L. i Fals-Stewart, W. (1994). Drug use and risky sexual behavior. *Psychology of Addictive Behaviors*, 8(1), 3–7. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-164X.8.1.3>
- Silva, K., Chein, J. i Steinberg, L. (2020). The influence of romantic partners on male risk-taking. *Journal of Social and Personal Relationships*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/0265407519899712>
- Silver, R. (2022). Which Generation Is Having Safe Sex? Millennial Or Gen-Z.
- Simons, L. G., Burt, C. H. i Tambling, R. B. (2013). Identifying mediators of the influence of family factors on risky sexual behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 460-470. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9598-9>

- Slaymaker, E., Scott, R. H., Palmer, M. J., Palla, L., Marston, M., Gonsalves, L., Say, L. i Wellings, K. (2020). Trends in sexual activity and demand for and use of modern contraceptive methods in 74 countries: a retrospective analysis of nationally representative surveys. *The Lancet Global Health*, 8(4), e567–e579. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30060-7](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30060-7)
- Sparkes, J. (1999). Schools, education and social exclusion. *LSE STICERD Research Paper No. CASE029*.
- Spriggs, A. L. i Halpern, C. T. (2008). Timing of sexual debut and initiation of postsecondary education by early adulthood. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 40(3), 152–161. <https://doi.org/10.1363/4015208>
- Taylor-Seehafer, M. i Rew, L. (2000). Risky sexual behavior among adolescent women. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 5(1), 15–25. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6155.2000.tb00082.x>
- Tolman, D. L. i McClelland, S. I. (2011). Normative sexuality development in adolescence: A decade in review, 2000–2009. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 242–255. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00726.x>
- Trubelja, M. i Samolec, M. (2018). Spolno ponašanje adolescenata – usporedba drugih i četvrtih razreda strukovne škole i gimnazije. *Sestrinski Glasnik*, 23(1), 18–22.
- Turchik, J. A., Garske, J. P., Probst, D. R. i Irvin, C. R. (2010). Personality, sexuality and substance use as predictors of sexual risk taking in college students. *Journal of Sex Research*, 47, 411–419. <https://doi.org/10.1080/00224490903161621>
- Wagenaar, C., Florence, M., Adams, S. i Savahl, S. (2018). Factors influencing the relationship between alcohol consumption and risky sexual behaviour among young people: A systematic review. *Cogent Psychology*, 5(1), 1483049. <https://doi.org/10.1080/23311908.2018.1483049>
- Winters, K. C., Botzet, A. M., Fahnhorst, T., Baumel, L. i Lee, S. (2008). Impulsivity and its relationship to risky sexual behaviors and drug abuse. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 18(1), 43–56. <https://doi.org/10.1080/15470650802541095>
- Zuilkowski, S. S. i Jukes, M. C. (2012). The impact of education on sexual behavior in sub-Saharan Africa: a review of the evidence. *AIDS Care*, 24(5), 562–576. <https://doi.org/10.1080/09540121.2011.630351>

9. PRILOZI

Tablica 1 Prikaz indeksa asimetrije i indeksa spljoštenosti u svrhu ispitivanja normalnosti distribucija rezultata (N=203)

VARIJABLA	SPOL	<i>Indeks asimetrije</i>	<i>Indeks spljoštenosti</i>
obrazovne aspiracije		-0,82	0,15
rizično seksualno ponašanje (ukupno)		0,73	-0,31
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima		1,13	0,66
rizična seksualna ponašanja/djela		0,53	-0,85
impulzivna seksualna ponašanja		0,67	-0,49
rizična analna seksualna ponašanja/djela		2,25	4,89
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima		1,84	2,40
obrazovne aspiracije	žene	-0,89	0,43
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	žene	0,67	-0,32
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	žene	0,97	0,39
rizična seksualna ponašanja/djela	žene	0,45	-0,95
impulzivna seksualna ponašanja	žene	0,64	-0,52
rizična analna seksualna ponašanja/djela	žene	2,32	5,40
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima	žene	2,23	4,36
obrazovne aspiracije	muškarci	-0,62	-0,33
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	muškarci	0,94	-0,18
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	muškarci	1,34	0,64
rizična seksualna ponašanja/djela	muškarci	0,73	-0,57
impulzivna seksualna ponašanja	muškarci	0,70	-0,50
rizična analna seksualna ponašanja/djela	muškarci	2,04	3,59

namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima	muškarci	0,89	-0,60
---	----------	------	-------

Tablica 2 Rezultati Levenovog testa u svrhu provjere homogenosti varijanci (N=203)

VARIJABLE	Levene F(1, df)	df Levene	P Levene
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	0,64	199	,42
preuzimanje seksualnog rizika s neobaveznim partnerima	2,92	199	,09
rizična seksualna ponašanja/djela	3,15	199	,08
impulzivna seksualna ponašanja	1,57	199	,21
rizična analna seksualna ponašanja/djela	0,81	199	,37
namjera za angažmanom u rizičnim seksualnim ponašanjima*	10,09	199	,00

Napomena: podebljane vrijednosti predstavljaju razlike značajne na $p < ,01$, a zvjezdicom (*) je označena varijabla s narušenom homogenosti varijance.

Tablica 3 Rezultati jednosmjerne analize varijanci izračunate s ciljem ispitivanja razlika u rizičnom seksualnom ponašanju s obzirom na status veze (N=203)

VARIJABLA	N	df	MS	F	p
rizično seksualno ponašanje (ukupno)	203	3	8,18	12,67	0,00

Tablica 4 Prikaz rezultata Bonferroni post-hoc analize razlika u rizičnom seksualnom ponašanju s obzirom na status veze (N=203)

STATUS VEZE	nisu u vezi M = 0,72	u vezi M = 1,28	u neformalnoj vezi M = 2,03	u braku M = 1,34
nisu u vezi		,000	,000	,008
u vezi	,000		,052	1
u neformalnoj vezi	,000	,052		,199
u braku	,008	1	,199	

Napomena: podebljane vrijednosti predstavljaju razlike značajne na $p < ,01$